

Birleşmiş Milletlerin Sosyal Koruma İdeolojisi: Genel Bir Değerlendirme

Social Protection Ideology of the United Nations: A General Evaluation

Ruhal SAMANLI

Arş. Gör., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
ruhalsmnl7@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4422-6242>

Doğa Başar SARIPEK

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
sariipek@kocaeli.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-3525-5199>

Tuncay YILMAZ

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi,
İnsan Kaynakları Bölümü
tyilmaz@sakarya.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-3167-4457>

Araştırma & Yayın Etiği

Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş,
iThenticate yazılımı ile taranmış,
araştırma yayını ve etiğine aykırılık tespit edilmemiştir.

Research & Publication Ethics

This article was reviewed by at least two referees,
a similarity report was obtained using iThenticate, and
compliance with research/publication ethics was confirmed.

CC BY-NC 4.0

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) altında lisanslanmıştır.

This paper is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Copyright ©

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya/TÜRKİYE

Sakarya University, Institute of Social Science,
Sakarya/TURKEY

Atıf/Citation

Samanlı, Ruhal , Sariipek, Doğa Başar , Yılmaz, Tuncay .
"Birleşmiş Milletlerin Sosyal Koruma İdeolojisi: Genel Bir
Değerlendirme". Akademik İncelemeler Dergisi 16 / 1 (Nisan
2021): 122-145 .
<https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.867585>

Bildirim

Bu çalışma Ruhal Samanlı tarafından Kocaeli Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Anabilim Dalı'nda
Doç. Dr. Doğa Başar Sariipek danışmanlığında hazırlanan
"Birleşmiş Milletlerin Afrika Sosyal Koruma Politikalarına
Etkisi" adlı tezden çıkarılmıştır.

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Date Received: 24.01.2021
Kabul Tarihi/Date Accepted: 26.03.2021
Yayın Tarihi/Date Published: 15.04.2021

ISSN: 1306-7885

E-ISSN: 2602-3016

Cilt/Volume: 16 | Sayı/Issue: 1 |
Yıl/Year: 2021 (Nisan/April)

15. yıl

Akademik İncelemeler Dergisi

Birleşmiş Milletlerin Sosyal Koruma İdeolojisi: Genel Bir Değerlendirme

Öz

Geçmişten günümüze yaşam koşullarındaki değişim ve dönüşümler, yeni riskleri de gündeme getirmektedir. Her dönemin kendine özgü yapısı ile ilişkili ekonomik, sosyal ve siyasal riskler, sosyal koruma anlayışında da değişikliklere neden olmaktadır. Uluslararası sosyal koruma anlayışının çerçevesini çizen uluslararası söylem ve uygulamalar dönemin şartları altında oluşan düşüncelerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu çerçevede uluslararası platformda güçlü ve etkili bir sosyal koruma aktörü olan Birleşmiş Milletlerin Sosyal Koruma anlayışının da değiştiği söylenebilir. Birleşmiş Milletlerin sosyal koruma politikalarının oluşum ve gelişimi teorik ve felsefi bir zeminden bağımsız düşünülemez. Bu bağlamda bu çalışmada, Birleşmiş Milletler (BM) sosyal koruma ideolojisinin genel bir değerlendirilmesi yapılarak BM belgelerinde yer alan sosyal koruma vurgusu, geçirdiği aşamalar ve ideolojik değişimler üzerinde durulacaktır. Sonuç olarak bu değerlendirmeler ışığında; BM sosyal koruma ideolojisinin, insanı odağına alarak temel insan haklarını muhafaza etme anlayışından taviz vermeden, bireysel ve toplumsal ihtiyaçları göz önünde tutarak değişen sosyo-ekonomik koşullara uyum sağlamak için gereken esnekliği de gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Koruma, Birleşmiş Milletler, Sosyal Riskler

Social Protection Ideology of the United Nations: A General Evaluation

Abstract

Changes and transformations in living conditions have brought about new risks. The risks associated with the unique economic, social and politic structure of each period also lead to changes in the understanding of social protection. International discourses and practices that outline the framework of international social protection take shape under the influence of thoughts considering the conditions of the period. In this sense, it is possible to assert that social protection approach of United Nations, as a strong and effective social protection actor in the international platform, has changed. It is not possible to consider the creation and development of United Nations' social protection policies without regarding a theoretical and philosophical ground. To this end, after making a general evaluation of the United Nations' social protection ideology, this study discusses the social protection emphasis in United Nations documents as well as their development paths and changes happened in time. As a result of these considerations, this study reaches the conclusion that United Nations' social protection ideology shows the necessary flexibility to adapt to changing socioeconomic conditions and takes into account individual and social needs without compromising the understanding of protecting basic human rights.

Keywords: Social Policy, Social Protection, United Nations, Social Risks

Giriş

Sanayi devrimine kadar yardımseverlik veya hayırseverlik adı altında dini kurumların, ailenin veya zenginlerin fakire yönelik cömert davranışlarının bir yansıması olan, belirsiz ve resmi olmayan koruma, sanayi devriminden sonra üretim ilişkilerinin değişmesi, yaşam koşullarını tehdit eden risklerin de boyut değiştirmesiyle kurumsallaşarak devletin sorumluluğunda olan sosyal sigortalarla birlikte ifade edilmiştir. Ancak çalışma ilişkilerine dayanan, çalışanın çalışmasının ve prim ödemesinin karşılığında sağlık hizmetlerinden yararlanmasını, aile yardımları almasını konu edinen sosyal sigortalar, kapsamının darlığı nedeniyle eleştirilmiştir. Eleştirenler, değişen sosyal risklerle birlikte bireyin ve ailesinin kapsamlı gereksinimlerinin karşılanmasını öngören ve insanın doğuştan gelen haklarıyla bağlantılı bir sistem önerisinde bulunmuşlardır. Önerilen sistemin hem gereksinimlere odaklanması ve hakları muhafaza etmesi istenirken hem de risklere göre esneyebilen bir yapıya sahip olması istenmiştir. Beklentileri karşılayacağı öngörülerek ortaya konan sistem Beveridge Raporu'yla sınırları çizilen ve sosyal sigortalardan daha kapsamlı olan sosyal güvenliktir. Sosyal sigortalar gibi çalışma esasına dayandırılan sosyal güvenlik, sadece sosyal risklerin neden olduğu gelir eksikliğinin ve gider artışlarının zararlarını göz önünde tutmuştur. Çalışma gücü ile ilgilenen sosyal güvenliğin beklentileri karşılama konusundaki yetersizliği, 1980 sonrasında modern koruma metodu olarak da isimlendirilen sosyal korumanın önünü açmıştır.

Nitekim sosyal koruma, temelinde sınırları Beveridge tarafından belirlenmiş sosyal güvenlik kriterleri olan, haklar ve gereksinimler doğrultusunda geliştirilmiş bir koruma sistemidir. Zamanla sosyal koruma, değişen sosyal risklerin zararlarının minimize edilmesinin veya ortadan kaldırılmasının amaçlanmasıyla popüleritesi artan sosyal politika konularından biri haline gelmiştir. Sosyal koruma; "insanın doğumundan ölümüne kadar tüm haklarının muhafazasını içeren, genel olarak elverişli koşullarda yaşama imkânı yaratan ve risklere karşı koruma sunan çalışmalar dizisi" olarak ifade edilebilir. Sosyal koruma; ekonomik, sosyal ve siyasal içeriğe sahip konuların birbiriyle zayıf ilişkisinden kaynaklı sorunların bireye ve topluma verdiği zararları azaltmaya veya ortadan kaldırmaya çalışır. İnsanı merkeze alan adil bir sistem önerisine sahip anlayışı ile insan onuruna yaraşır yaşam koşullarının oluşturulmasını amaçlar. Sosyal koruma, sosyal koruma aktörlerinin yürüttüğü programlar ile amaçlarına ulaşır. Sosyal koruma aktörleri de genellikle kısa dönemli programlar yerine uzun dönemli programları tercih eder.

Ekonomik, sosyal ve siyasal içerikli sorunların etkilerinin ulusal sınırları aşması küresel sosyal politikanın önemini artırmıştır. Bu anlamda küresel sosyal koruma aktörleri de sorumluluk almıştır. Küresel barışın sağlanabilmesini ulusal sınırları aşıp küresel hale gelen sorunların çözümüne bağlayan BM, küresel çapta sorumluluk alan sosyal koruma aktörlerinin en önemlilerinden biridir. Ortak güvenlik kaygısıyla kurulmuş olsa da ilerleyen zamanlarda sosyal politika konularına ağırlık vermiş ve küresel sosyal politika aktörlerinden biri haline gelmiş olan BM, her türlü ekonomik ve sosyal risklere karşı savunmasız olan ve hayatını devam ettirebilmek için gereksinimlerini karşılamak zorunda olan insanların yaşadığı bölgelere, ülkelere sosyal koruma kapsamında destek sunar. Genellikle hiçbir karşılık beklemezsizin yapılan yardımlar, kısmen de belirli şartların yerine getirilmesinin karşılığında yapılır.

BM, tüm çalışmalarını organları ve uzmanlık kuruluşları aracılığıyla yürütür. BM organları ve uzmanlık kuruluşları, küresel zirvelerin gündeminde yer alan ve küresel sorunların özneleri olan insanların gereksinimlerinin karşılanmasını ve haklarının kullanılmasını planlayan çalışmalar yürütür. Bu doğrultuda aynı ve nakdi içeriklere sahip planların yapılmasındaki esas düşünce, küresel sosyal barışın ve küresel kalkınmanın önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Öncelikle metinlerde sosyal koruma vurgusunun yapılmasına önem veren BM, kuruluş metninde ve uzmanlık kuruluşlarının hazırlamış olduğu metinlerde doğrudan veya dolaylı olarak sosyal koruma vurgusu yapmaktadır. Bütün metinlerinde insana verilen değeri açıkça ortaya koyan BM, çalışana ve çalışanın ailesine odaklanan dar anlamda sosyal koruma yerine çocuk, genç-yetişkin-yaşlı, işsiz, çalışan-çalışmayan, engelli, hasta, bakıma muhtaç, eğitimsiz, beceri düzeyi düşük, yoksul kişileri de kapsama aldığı geniş anlamda sosyal koruma modelini benimsemektedir.

Uluslararası sosyal koruma faaliyetlerini yürüten BM'nin hedef kitle ve konu seçiminde çoklu bakış açısı ile ilişkili olan ideolojiler etkilidir. Sosyal koruma, hem bireyin özgürlüğüne önem veren liberal düşünceleri benimseyen hem de toplumun ve geleneksel değerlerin muhafazasını önemseyen muhafazakâr düşüncelerin tesiri altında şekillenmektedir. Ancak sosyal koruma modelini etkileyen en etkili düşünce, kapitalizmin neden olduğu eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin yok edilmesi isteğidir. Bu durumda BM'nin çalışma planında hem rekabete, bireyin özgürlüğüne ve ailenin devamlılığına vurgu yapan düşünceler hem de kapitalizmin zayıf insani yönünün güçlendirilmesi gerektiğini belirten düşünceler belirleyicidir. BM'nin çalışma planlarının ortak noktası, insanın varlığını devam ettirmek ve yaşam döngüsünde karşılaşılabileceği risklere karşı güçlendirici görevi görmektir. Bunun için eğitim, sağlık istihdam ana başlıkları ile bu ana başlıkların altındaki alt başlıklara önem verilmektedir.

Genel olarak yaşam standardının yükseltilmesi ve toplumsal yaşama tam katılımı sağlamak için hayata geçirilen program ve politikalar olarak değerlendirilebilen sosyal koruma da eğitim, sağlık ve istihdam ana başlıkları ile sosyal uyumu sağlama çalışmalarına destek sunmaktadır. Klasik düşüncelerin sert mizacının yumuşamasıyla popüler düşüncelerin etkisinde kalan ve zaman zaman da farklı düşüncelere yaklaşan sosyal korumanın, sürekli gelişim söylemine paralel uygulamalarla bütüncül bir yapı sergilemeye çalıştığı görülmektedir.

Bu arka plandan hareketle, bu çalışmada öncelikle insan haklarını muhafaza eden sosyal koruma politikalarını üretme ve uygulama sorumluluğuna sahip aktörlere değinilmiştir. Daha sonra sosyal korumanın temelinde yatan düşünceleri anlamak açısından ideolojinin kavramsal çerçevesi ve sosyal koruma ile oluşturduğu bağ incelenmiştir. Son başlık altında ise BM metinlerinde yer alan sosyal koruma kavramının uygulamalara yansımalarının ideolojik altyapısı genel olarak değerlendirilmiş ve sosyal koruma anlayışının farklı ideolojik temeller ekseninde ne yönde değişimler geçirdiği tartışılmıştır. Konu teorik bir çerçevede ele alınacağı için araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş; ulusal ve uluslararası literatürden ve konuyla ilgili BM belgelerinden yararlanılmıştır.

1. Sosyal Koruma Olgusu ve Sosyal Koruma Sağlayan Aktörler

Doğum anından ölüm anına kadar insan, hayatı boyunca pek çok riskle karşı karşıya kalır. Yaşamın risklerle çevrelenmiş olması korumanın önemini artırmaktadır. Bu bağlamda risklerin ortadan kaldırılmasını veya iyi yönetilmesini konu edinen

modern koruma metodu olarak sosyal koruma karşımıza çıkmaktadır (Holzman-Jorgensen, 2001, 548; Devereux- White, 2010, 5-7).

Sosyal koruma; bireylerin ve ailelerin risklere karşı korunmaları için düzenlenmiş, yaşama koşullarını tehdit eden unsurların karşılanması için ihtiyaç duyulanların ve dayanışmanın kamu politikaları vasıtasıyla kamusallaştırılması olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sosyal koruma, risklerin ve ihtiyaçların bireylere ve ailelere yüklediği olumsuzlukların azaltılması veya ortadan kaldırılması için kamu veya diğer organlar tarafından gerçekleştirilen müdahalelerdir. Sosyal koruma, hedef kitlesi içerisinde yer alanların savunmasızlıklarının azaltılması için acil yardımlar (transferler) içerse de gerçekte yaşamın sonuna değin süren uzun dönemli programlardır (Holzman- Jorgensen, 2001, 548; Devereux- White, 2010, 5-7).

Sosyal koruma programlarının yürütülmesinde sosyal koruma aktörleri aktif rol alırlar. Kamu kurumları veya özel kuruluşlar, olumsuz koşulların iyileştirilmesi için müdahale etme sorumluluğunu alan sosyal koruma aktörleridir. Ayrıca kamusal otorite olan devletin sosyal korumayı organize eden, yürüten ve denetleyen misyonunun yanında kâr amacı gütmeyen gönüllü çalışmalarına sorumluluk almaktan vazgeçmeyen STK'lar, buldukları ülkenin yapısına uyum sağlamak ve kendilerini benimsetmek adına sosyal sorumluluk almaktan geri durmayan çok uluslu şirketler, modern hayatta önemli rolü olan piyasa ve genellikle insanların ilk başvuru noktası olarak duygusal yönü ağır basan ailelerin çeşitli müdahaleleri bulunmaktadır (Lund - Srinivas, 2000, 16).

Çalışma ilişkilerinin değişen yapısı, dönem dönem sosyal koruma aktörlerinin müdahalelerini artırmış veya azaltmıştır. Sanayi devrimi öncesinde beden gücüne dayalı çalışanlarla toprağın mülkiyetine sahip olanlar arasındaki çalışma ilişkisinin ortaya çıkardığı zorlu yaşam koşulları, insanların korunmasını gerektirse de resmi makamlar tarafından belirlenmiş bir korumadan söz edilememektedir. Bu dönemde hayırsever ve yardımsever olarak isimlendirilen kişilerin malının bir kısmını yoksul insanlarla paylaşmasına ya da duygusal yönü ağır basan aile ve akraba ilişkilerine dayanan bir koruma ilişkisinden bahsedilir. Diğer bir ifadeyle, koruma ilişkisi, hayırseverlik veya yardımseverlik yaklaşımının ya da aile dayanışmasının sonucunda meydana getirilmiştir. Yapılanlarla kişilerin ve ailelerin mali durumunu dengelemek ve risklere karşı savunmasızlıklarını azaltmak amaçlanmıştır (Lund-Srinivas, 2000, 16; Giddens, 2008, 37; Ginneken, 2005, 12; Kurşun - Rakıcı, 2016, 138; Ersöz, ts., 77-78).

Ancak sanayi devriminden sonra kırdan kente göçün artması, çalışma ilişkilerinin değişimi ve genel olarak anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile şeklinin benimsenmesi hayırseverlik ve yardımseverlik adı altında yapılan yardımları ve bu yardımların önemini azaltmıştır. Ancak sanayide çalışanların kötü çalışma şartlarıyla bağlantılı olarak kötü yaşam koşulları altında ciddi sorunlar yaşamaması hem çalışma gücünün azalmasına hem de gelecekte endişe edilmesine neden olmuştur (Şenkal, 2005, 227-228). Bu duruma ortam yaratan sermaye sahipleri ile emek arasındaki ilişki, yarından emin olma ihtiyacını belirginleştirerek korumanın önemini artırmıştır. Bu bağlamda kamusal koruma sorumluluğunun bir yansıması olarak sosyal sigortalar gündeme gelmiştir.

Sosyal sigortalar, devletin sorumluluğunu artırırken bireylerarası yardımlarla geliştirilen ilişkiyi yok edemese de azaltmıştır. Sosyal sigorta bir işte çalışıyor olanın

prim ödemesi karşılığında sosyal güvenceden yararlanabildiği sistemdir. Bu sistem, sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ve 19. yüzyılda Almanya'da Bismarck tarafından meydana getirilen uygulamalara dayandırılmaktadır (Ersöz, ts., 123). Ancak karşılıklılık esasına göre sosyal güvence sunan, evrensel yapıdan uzak duran ve çalışmayanı güvencesiz bırakan yapısı bakımından eleştirilmiştir. Zamanla bir işte uzun süre çalışmanın imkânsız hale gelmesi ve işsizliğin artması sosyal güvencesiz insan sayısını artırarak sosyal güvenliğe duyulan ihtiyacın şiddetini artırmıştır (Erdut, 2004, 24).

Sosyal çıkarların korunması ve geliştirilmesi amacına yönelik sosyal güvenlik, Beveridge Raporu'yla sınırları çizilen, çalışan-çalıştıran ilişkisine dayanan ve çalışma ilişkileriyle birlikte çalışma gücünün korunmasını öncelikleri arasında tutan bir sosyal güvence sistemidir (Murat, ts., 66; Özsuca, 2013, 443). Bu durumda tüm insanların daha iyi yaşaması için dikkate alınması gereken tüm sosyal ve ekonomik riskler göz önünde tutulmamaktadır. Sonuçta sosyal güvenliğin, gelişmiş sosyal sorunların tamamıyla ilgilenmesi beklentisi hüsrana uğramıştır. Sosyal ve ekonomik risklerin birbiriyle ilişkisinin insan refahını etkileyen tarafıyla ilgilenen sosyal korumanın önemi artmıştır.

Öncelikle insana yaraşır hayat koşullarına odaklanan sosyal koruma, ekonomik sistemde var olmakla veya üretkenlikle bağlantısız bir şekilde insan onuru ile bağdaşmayan bir hayatın sürdürülmemesi gerektiğini savunan şemsiye bir kavramdır (Özsuca, 2013, 441). Her bireyin eğitim ve sağlık standartlarının yükseltilmesi, eşitliğin öncelikli hale gelmesi, üretilen refaktan pay almak, gelir ve diğer eşitsizliklerinin giderilmesi, asgari koşullarda yaşama olanağına sahip olmakla hem fiziksel durumu iyileştirme hem de insan onurunu muhafaza etme amacının sosyal koruma kapsamında olduğu söylenebilir (Ginneken, 2005, 5-7; Gomez, 1999, 62).

Genel olarak sosyal hakların korunması ve sosyal risklerin azaltılmasını benimsemiş modern sosyal korumanın, yoksulluğu azaltma amacı da vardır. İhtiyaçların karşılanmasına odaklanan sosyal korumayla yoksulluğun ve yoksunluğun şiddeti azaltılmak istenir. Çünkü ihtiyaçların karşılanmasına odaklanmamak, yoksunluğun ve yoksulluğun şiddetini artırarak, iktisadi ve sosyal hayattan uzak kalmaya neden olur (Sarıipek, 2017, 57; Bonnet vd., 2010, 67). Bu bağlamda modern koruma metodu olarak sosyal korumanın yoksulluğu doğrudan azaltabilecek yapısı, sosyal dışlanmayı da azaltabilecek güçtedir (Kapar, 2005, 5; Gülmez, 2011, 77).

Sosyal korumanın iktisadi ve sosyal hayattan mahrum kalanların sayısını azaltmak için birtakım araçları vardır. Sosyal koruma; farklı nedenlerle meydana gelmiş yoksulluğu azaltmak için araç olarak transferlerle kamu çalışma programlarını kapsayan sosyal yardımları, sigorta programlarını ve emeğin niteliğini artıran emek piyasası programlarını kullanır (Cook-Pincus, 2014, 4; Ginneken, 2005, 3-4).

Genellikle sosyal koruma araçları ekonomik sosyal konularla ilgilenir. Formel çalışanlarla, ailelerini kapsayan sigorta programları, geniş çerçeveli koruma imkanlarına sahip sosyal yardımlar ve emek piyasası programlarının konusu ekonomik ve sosyal meselelerdir. Ekonomik ve sosyal meseleler, sosyal yapıyı ve sosyal yapının bir parçası olan insanı etkiler (Kapar, 2003, 50).

Bu bağlamda sosyal korumanın insan hakkı, adalet ve yeniden dağıtım konularıyla yakından ilgilenişi sosyal yapının korunmasına yardımcı olur. Yeniden dağıtım, adaletin gözetilmesi ve korunması bireysel özerklikten ve bireysel gelişimden

başlayarak sosyal adalete ve sosyal bütünleşmeye dek olumlu etkilere sahiptir (Deacon, 2007,11-12).

Sosyal koruma öncelikle yaşamını devam ettirmek için bir başkasının maddi desteğine gereksinim duyanları hedef kitle olarak benimsemektedir. Daha sonra maddi ve manevi olarak sosyal risklerle karşılaşabilme ihtimali olan tüm insanları kapsamına almaktadır. Bu doğrultuda sosyal koruma; eğitim, sağlık ve istihdama dâhil olabilmek gibi temel başlıkları belirleyip; iyi koşullarda yaşamak için gerekli olan ilaç, tedavi, giyim, beslenme, ısınma, barınma, hijyenik koşullar gibi alt başlıkları içermektedir. İnsanların bilgi, beceri ve donanımlarının artırılarak gelecek dönemlerde kendi kendilerine yetebilmeleri hedeflenmektedir (Holzman-Jorgensen, 2001, 548).

Sosyal korumanın benimsediği ana ve alt başlıklar hem kamusal hem de kamu dışı sosyal koruma aktörlerinin planlarında yer almaktadır. Ancak kamunun belirli sorunlara yönelip birtakım sorunlara yönelmemesi alternatif sosyal koruma aktörlerinden STK'ların büyümesine zemin yaratmıştır. STK'lar bürokratik olmayan ve esnek yapıları, kâr amacına dayanmayan programları, fedakâr gönüllüleri ile hayırseverlik ve yardımseverlik kapsamındaki yardımlaşmada modern topluma entegredirler. Geleneksel koruma modelinin etkilerini barındıran ve günün koşullarına uyum sağlayan STK'lar piyasa dışı korumanın alternatif modeli olarak kabul edilir (Alp, 2009, 272-275).

Çalışma ahlakının güçlendirilmesi ile çalışmanın hem bir gereklilik hem de ahlaki bir tutum olarak algılanması piyasa dışı bağımlılıkları azaltma amacı taşır. Bu durumda çalışma ahlakının geliştiği toplumlarda üretimde yer almakla koruma imkanlarından yararlanmak arasında bir bağlantı kurulmuştur. Diğer bir ifadeyle, maddi ve manevi kazanç elde etme düşüncesinin gelişmesi, çalışma ahlakını kuvvetlendirip çalışmayı kutsallaştırmıştır. Çalışmayı merkeze almış bir yaşamın başlangıcı olan 20. yüzyıl ortalarından sonraki dönem, sosyoekonomik alanlarda yer almak için çalışmanın aracı rolünden yararlanan bir dönem olmuştur. Açıkçası tüketim malları, bir üretici olan bireyin emeğinin ödülü ve statüsünün işareti olmuştur. Fakat zamanla çalışmanın kutsal hali, çalışma ilişkilerinin sınır ötesi hareketliliğini etkilemiştir (Weeks, 2014, 58-75; Gomez, 1999, 154-265; Nagel-Robb, 2001, 228).

Bunun ardından sınır ötesi çalışma ilişkilerinin önemli ögesi olan çok uluslu şirketler gündeme gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin de sosyal koruma faaliyetlerinde sorumluluk almaktan kaçınmadığını söylemek gerekir. Açıkçası bulunduğu ülkede varlığını devam ettirmek için tavizler verebilen çok uluslu şirketler; sosyal riskleri göz önünde tutarak kimi zaman eğitim, kimi zaman sağlık programlarıyla varlığının gereğini yerine getirmektedir. Bu durumda buldukları ülkelerin ekonomik ve sosyal anlamda değişmesine katkı sunmaktadırlar. Genellikle çok uluslu şirketler; teknoloji ve bilgi transfer eden, ülkelerin istihdamına katkıda bulunan, yatırımları destekleyen, işgücünün niteliğini artıran, yeni teknikleri gündeme getiren yapılardır (Walt, 1998, 32; Aktan-Vural, 2006, 8-9). Bu bağlamda çok uluslu şirketlerin sosyal risklerin zararlarını azaltmaya yönelik çalışmaları küreselleşmenin pozitif yüzünün yansımasıdır.

Bu açıklamalar ışığında sosyal korumanın ve sosyal koruma aktörlerinin plan ve programlarının bir düşünsel arka planının olduğunu belirtmek gerekir. Bu noktada sosyal korumanın ideoloji ve sosyoekonomik yapıyla ilgili ilişkisi öne çıkar.

2. İdeoloji ve Sosyal Koruma İlişkisi

Düşünsel ve teorik temeli sağlam olan planlamalar, uygulamaya geçirildiklerinde arzu edilen hedeflere ulaşmayı kolaylaştırır. Herkesin üzerinde anlaştığı ortak bir tanımı olmamakla birlikte daha çok siyasi yönü öne çıkan bir kavram olarak ideoloji, genellikle karşı tarafın düşüncelerini eleştirmek amacıyla kullanılır. Marks ve Engels'e göre ideolojiler, yanlışların, kötü fikirlerin doğru olarak kabul edilmesine neden olur ve olumsuzluk çağrıştırır. Diğer taraftan ideolojiler, evrensel fikirlerin arkasına gizlenen kişisel faydayı artırma arzusu olarak tanımlanır. Ayrıca amaçlara ulaşmak için araç niteliği taşıdığı da iddia edilir (Marks- Engels, 2013, 23).

Aydınlanma filozofları ise daha olumlu bakış açısıyla akılcı düşünmeye mâni olan tutku, önyargı gibi olumsuzlukların ideoloji ile yok olacağını belirterek aklın aydınlanma yaşayacağını düşünerek ideolojiyi aklın aydınlatıcısı olarak kabul ederler (Eagleton, 2015, 110; Hatipler, 2019, 412).

Bir kavram olarak ideoloji, 1789 sonrasında Destutt de Tracy tarafından kullanılmaya başlansa da düşünmenin ve düşünceler ile meydana getirilen planların çok daha uzun geçmişi vardır. Genel bir tanım yapmak gerekirse; ideoloji, temelinde inanç olan, dini öğelerle yakın ilişkisi olmayan insanları yönlendirebilme gücüne sahip ekonomik, sosyal, siyasi istekleri içeren fikirler olarak belirtilmektedir (Devran, 2010, 15).

İdeolojilerin toplumları harekete geçirme, uygarlığın gelişiminde itici güç olma ve benzersiz olma gibi temel özellikleri bulunur. Bu sebeple ideolojinin değişim ve ilerleme olgularıyla pozitif ilişki kurduğunu söylemek gerekir. Ancak bilinen değer yargılarının etkisinde kalmak ve değişimden uzak durmak ilerlemeyi zorlaştırır. İdeolojinin öznel değer yargılarıyla ilişkilendirilmesi gerektiğini belirten Karl Korsch, Georg Lukacs ve Antonio Gramsci, sanayi devriminden sonra başlayan işçi hareketlerinin benzersiz bir ideolojiye sahip olmadığını iddia etmişlerdir. Bunun sonucunda eski usullerden uzaklaşamadıkları için menfaatlerini savunamadıkları öne sürülmüştür. Diğer bir ifadeyle, emeğinden başka gücü olmayanlarla sermaye sahipleri arasındaki ilişkinin tamamen iyileştirilememiş olması, öykünülerek hazırlanan ideolojilere bağlanmıştır (Oskay, 1980, 206).

İdeolojiler ekonomik, sosyal ve siyasi konulardan etkilenmiştir. Hatta belirgin yatırım alanları da hem ideolojiyi etkilemiş hem de ideolojiden etkilenmiştir. Örneğin yatırım yapılan noktalar topraktan sanayiye ve sanayiden bilgiye doğru ilerlerken terimler de değişmiştir. Önceleri toprak sahibi olmak ve toprağa yatırım yapmak gücün simgesi iken sanayinin önemli olduğu zamanlarda makinaya, fabrikaya ve üretimi sağlayacak donanıma sahip olmak gücün simgesi haline gelmiştir. Günümüze gelindiğinde ise teknolojinin eriştiği noktada bilginin efendiliğinden söz etmek gerekir. Artık toprak sahibi olmak yerine bilgili olmak, var olmanın ve varlığın devam ettirilmesinin koşuludur. Ayrıca önceki zamanlarda üzerinde durulmayan eşitlik, adalet ve özgürlük isteği geleneksel yapıdan farklı olarak toplumsal hareketlerin önemsendiği konulardandır. Bu bağlamda her dönemin kendine özgü simgeleri dönemin ideolojisini ortaya koyarken; gücü, yaşam koşullarını ve kültürü etkilemektedir (Vogt, 2016, 370-371).

İdeoloji, ana kültürün ve alt kültürlerin oluşumunda başat role sahip olmuştur. Fransız Düşünür Louis Althusser, tasarlananlar ile gerçek hayata yansıyanlar

arasındaki ilişkiyi meydana getiren ideolojinin tarihinin olmadığını, geçmişte var olduğu gibi gelecekte de var olacağını ifade etmiştir.

Açıkça söylemek gerekirse, yaşamın devamlılığını sağlayan ve her alanda farklı biçimlerde olsa da var olan ideoloji, insanın yaşamını devam ettirmesinde gerekli olanlardır. Bu bağlamda benzer eğlence anlayışlarının, sanat zevklerinin, gelenek ve göreneklerin ve hatta tüketilen mal-hizmet-ürün alışkanlıklarının yakın dünya görüşü ile ilişkisi vardır (Seiter, 1986, 61-65; Schmid, 1981, 62; Khan vd., 2013, 329).

Bu anlamda ideolojinin bir tür sınıfsal yapı oluşturduğunu söylemek gerekir. Çünkü egemen sınıfın çıkarları ile egemen olmayan sınıfın çıkarları hiçbir zaman aynı olmamıştır. Benzer çıkar ilişkilerinin benzer yapıları ortaya çıkartması ve yakın özelliklere sahip toplum kümeleri oluşturması, ideolojilerin de farklılığını gündeme getirir. Bu doğrultuda benzer ideolojilere sahip olanlar bir arada olurken, sahip olmayanlar bir arada olmak istemezler. Örneğin belirlenmiş bir ideoloji ile kurulmuş bir televizyon kanalında veya bir radyo kanalında çalışanlar benzer ideolojilere sahiptir. Buralarda farklı ideolojiden olan kişi aykırı görüleceğinden ya uzaklaşır ya da uzaklaştırılır. Dolayısıyla ideolojiler insanları hem bir arada tutar hem de istemli veya istemsiz sınıf yaratır (Peet, 2002, 56-57).

Bazı ideolojilerin otoriteyi kabul edip ahlaki değerleri içselleştirmesi mümkündür. Benzer ideolojilerin benzer öznelere veya nesnelere saygı duyduğu belirtilir. Bu durum benzer ideolojik özelliklere sahip olanlar arasında olağan görülür. Yapılan bir araştırmaya göre ideolojik yakınlığı olan insanlar birbirine daha fazla değer verirler (Chambers vd., 2012, 47).

Bu bağlamda içinde yaşanan toplumun bakış açısıyla ideolojiler arasında güçlü bir bağ vardır. İçinde yaşanan toplumun zihinleri besleme gücü, birey odaklı olması veya olmaması, iç tutarlılığa sahip olması veya olmaması ideolojilerin esnemesinde belirleyicidir. Birey odaklı olan ve iç tutarlılığa sahip olmayanların çıkar ve güç ilişkileri doğrultusunda esnediği belirtilir. Esneyen ideolojiler; ekonomik, sosyal ve siyasi konularda yeni modellerin tercih edilmesinden yana tavır koyar. Böylece kimi olguların ahlaka, mantığa uygun olmayan tutarsızlıklarının üstünü örtmek mümkün hale gelebilir. Kimi zaman da koşullara uygun şekilde esnemelerle yenilenmek ve varlığını devam ettirmek mümkün hale gelir (Eagleton, 2015, 84; Mardin, 1992, 100-101).

Doğal olarak varlığını devam ettirmek isteyen otoriteler; yaptıkları veya yapacakları işlerin meşruiyetine anlam kazandırmak isterler. Otoritelerinin meşruiyetine anlam kazandırarak varlığını devam ettirmek isteyenler, ideolojilerin araç misyonundan yararlanıp toplumları manipüle ederler. Bu bağlamda kitleleri peşinden sürükleyen olayların, olguların ve savaşların arka planında bir ideolojinin yer aldığını belirtmek gerekir. Bu durum sosyal yapıyı etkileyen faktörlerin bir ideolojik temelini olduğunu ortaya koyar. Açıkça söylemek gerekirse; sosyal yapıyı etkileyen eğitim planları bir düşünce birikiminin sonucudur. Örneğin Güney Afrika'da 1970'lerin eğitim planlarının ideolojik oluşumunda ırk ayrımı vardır. Ancak 1994 sonrasında apartheid'in kaldırılmasının ardından ırk ayrımının sona ermesiyle eğitim planlarını oluşturan düşünce yapısı da değişerek bütüne hitap etmiştir (Orkin, 1995, 533).

Siyasi güç mekanizmalarının söylemleri, politikaları ve uygulamaları da ideolojik yapıyla ilişkilidir. Siyasi oluşumlarda ideolojik farklılıklar seçim propagandasında vaat edilenlerden başlayarak uygulamalarda ve önem verilen tüm konularda kendisini göstermektedir. Örneğin demokratik olmayan ve cinsiyet eşitsizliğinin yoğun olduğu ülkelerde kadınlara ve erkeklere sunulan ekonomik ve sosyal fırsatlar, haklar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilerletmektedir.

Ancak sağ ve sol spektrumda birbiri ile iç içe geçmiş siyasi güç odaklarına daha yakın durarak benzer söylemler üreten ideolojiler keskin sınırlar ile ayrılamamaktadır. Böylece belirgin bir farklılık görmek mümkün olmamaktadır. Aynı zamanda birtakım faktörlerin tesiri ile ortaya çıkan uyumu ön planda tutan, uzlaşmacı ve eşitlik yanlısı düşünceler, katı ideolojilerin sonunun geldiği inancını oluşturmaktadır (Sanin-Wood, 2014, 214-222; Day, 2016, 354).

Modern toplumların devamlılığı için üretilen politikaların aniden gelişen olaylara ve durumlara hazırlıklı olması gerekmektedir. Bu açıdan çağdaş toplumlarda rijit kuralların aksine esneyen yapıdan söz edilmektedir. Dogmatik ideolojilerin zamana uyum gösterememesi sebebiyle, daha uygulanabilir ve esnek kurallara sahip faydacı ideolojiler tercih edilmektedir (Oskay, 1980, 208; Eckstein, 1988, 792).

II. Dünya Savaşından sonra katı ideolojilerin gücünü yitirmesiyle bireysel faydanın artırılmasını öngören fikirler ön plana çıkmıştır. Bireysel faydayı ön planda tutan fikirler ekonomik, siyasi ve toplumsal dinamikleri etkilemiştir. Öncelikle toprağa dayalı olan ekonomik yapının yerini sanayinin almasıyla sermaye sahipleriyle emek sahipleri arasında geliştirilen ve kesintisiz üretime dayanan kapitalist ekonomik ilişki gelişmiştir. Daha sonra ekonomik ilişkileri belirleyen düşünce yapısı, siyasi yapıyı etkileyerek politika üretilmesine ve üretimden etkilenecek tüketime yönelik bir toplum yapısının oluşturulmasına neden olmuştur. II. Dünya Savaşından sonra faşist ideolojilerin gücünü yitirmesiyle bireysel faydanın artması ekonomik, sosyal ve siyasi dinamiklerin etkileyicileri olmuştur (Goldin-Reinert, 2010, 335).

Bu bağlamda düşünce yapısı ile yaşam standartları bağlantısı ihtiyaçlar ve menfaat ilişkisi ön plana getirilerek kurulmuştur. Geçmişte ihtiyaçlar, ekonomik, sosyal ve siyasi hakların zaman zaman dini ve mili duyguların içerdiği mücadelelerin merkezinde yer alan menfaat dürtüsü “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” söylemleri ile liberal düşüncenin ortaya çıkışına katkı sağlayan fizyokratlar, altın ve gümüşe dayalı zenginlik ile ticareti en yüksek noktaya koyan merkantilistlerin benzeştikleri noktalar olmuştur. İdeolojiler, bir önceki dönemin veya bir önceki düşüncenin eksiklerini gidermek veya bir öncekinde önemsenmeyen noktaları göstermek için ortaya çıksa da önemi değişmeyen unsurlar ihtiyaç ve menfaat olmuştur (Goldin-Reinert, 2010, 335).

Sosyal korumanın temelinde asgari yaşam standartları için gerekli olanları karşılama düşüncesi yer alır. Yaşamın devamı için gerekli olanları karşılayamayanların etkin ve yapıcı bir rol alamaması sosyal koruma faaliyetlerini gerekli kılar. Bu sırada bireyin hayatın her safhasında etkin ve yapıcı bir rol alması için öncelikle sosyal güvence ve gelir güvencesi garanti edilir. Daha sonra da kişinin eğitim, sağlık ana başlıklar ve alt başlıklar altındaki ihtiyaçlarına odaklanılır (Şenkal, 2018, 115; Sariipek, 2017, 45-46). Ancak sosyal korumanın adalet ile kurması

gereken ilişki için ihtiyaç ve menfaat ilişkisinden daha çok hak ve menfaat ilişkisi gerekli olmuştur.

Bu bağlamda toprağa bağımlı üretimin var olduğu günlerden beri hak ettiği değeri görememiş ve kötü koşullara maruz kalmış emek sahiplerinin talepleri, kapitalizmin doğduğu zamanlardan bugüne değin kısmen değişse de temelde aynı kalmıştır. Taleplerin en başında yer alan hak ve adalet kavramlarının önemsenmemesi evrensel fikirler ardında gizlenen salt menfaat dürtüsünün galip gelişindedir. Ancak geri plana itilen konuların bir gün çok korkunç hale gelmesi gibi kimi değerlerin geri plana itilmesi de sosyal yapı için bir felakettir.

Çünkü bir taraf, elde edilen kazancın büyük bir kısmıyla toplum içerisinde iyi koşullara sahip olurken, diğer tarafın elde edilen kazancın küçük bir dilimi ile yetinmesi beklentisi, hakkın gözetilmemesi ve adaletsizliğin adalet gibi kabul ettirilme çabasıdır. Adaletsiz dağıtımın sosyal sorunların doğuşundaki rolü sosyal çalışmaların ve özellikle sosyal korumanın ideolojik yapısının mihenk noktasıdır (UN, 2002, 65).

Bu kapsamda hak ve menfaat ilişkisinde öncelikle temel haklar dikkate alınır. Ekonomik, sosyal ve siyasal alanda belirlenmiş asgari standartlar hem bireyin menfaati hem de hak sahibinin hakkının korunması içindir (Sarıpek, 2017, 48). Rasyonel bir varlık olan insanın bireysel menfaatlerini artırması gerektiği realist bir düşüncenin söyleme dökülmüş halidir. Bu minvalde toplumun her kesimi için kapsamlı sosyal çalışmalar barındıran sosyal korumanın önemi savunulmaktadır. Yaşamın her aşamasında olumsuzluk çağrıştıran savaşta, krizde, kıtlıkta, doğal afette ve olumlu çağrışımları olan koşullar altında yaşamını devam ettirmekle yükümlü olan ve sosyal bir varlık olduğu gerekçesiyle tek başına yaşama imkânı olmayan birey için sosyal koruma, her düşünce sisteminin parçası olarak savunulmaktadır (UN, 2002, 65).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, insanın geleceği hakkında derin ideolojik tartışmaların başlangıcı olmuştur (Sutton vd., 1989, 37). Küresel misyonu nedeniyle derin ideolojik tartışmaları organize eden BM, geçmişten günümüze gelene kadar düşünce sistemlerindeki farklılıklara rağmen ülkelerin iletişiminin ve etkileşiminin arttığı son 75 yılda sosyal korumanın da en önemli aktörü olmuştur.

3. Bileşenleri ile Birleşmiş Milletlerin Sosyal Koruma İdeolojisi

Sosyal koruma anlayışında küreselleşmenin etkisini inkâr etmek mümkün değildir. Küreselleşmeyle birlikte ekonomik, politik ve sosyal ilişkiler yoğunlaşırken piyasanın egemen olduğu ve piyasa temelli bir yaklaşımın benimsenmesinin ekonomik ve sosyal sorunları arttırdığı iddia edilmektedir. Küreselleşmenin yenilik ve yaratıcılıkla ilişkili söylemlerine karşın risklere açık hale gelen insan sayısını yükselttiği de öne sürülmektedir. Bu bağlamda Ekonomik ve Sosyal Konsey'e göre işini kaybeden ve düzenli gelirden mahrum kalan insan sayısındaki artış sosyal korumaya ihtiyaç duyan insan sayısını da artırmıştır. Bu durumda ekonomik ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalanların tamamen kamusal sorumluluk alanına dâhil edilememesi küresel sosyal politika anlayışı doğrultusunda ortaya çıkan küresel sosyal koruma aktörlerini harekete geçirmiştir (UN, 2000, 4; Şenkal, 2003, 3-5; Şenkal, 2018, 23).

Ancak küresel sosyal koruma aktörleri, küreselleşmeden önce oluşmuştur. Küresel sosyal koruma aktörlerinin en önemlilerinden biri olan BM'nin kuruluşuna İkinci Dünya Savaşından sonra üçüncü büyük savaşın çıkmaması, barışın ve güvenliğin tesis edilmesi gerekliliği neden olmuştur. Ortak güvenlik kaygıları bağlamında kurulmuş olan BM, zamanla ajansları ve altı ana organı ile güvenlik konularının dışında ekonomik, sosyal ve siyasi konularda aktif olmaya özen gösteren bir örgüt haline dönüşmüştür. BM, çok çeşitli konularla ilgileniyor ve çok çeşitli hedef kitlelerinin sorunlarına dokunuyor olsa da özel ilgi alanını bireysel ve toplumsal risklerle mücadele gücü bulunmayanların ekonomik ve sosyal sorunları olmuştur. Bu doğrultuda çalışmalar yürütürken ajansların iş birliğinden yararlanmışır (Joseph-Nye, 1992, 84-85; Singh, 1955, 41).

Sosyal koruma politikaları kapsamındaki çalışmalarının bir kısmını Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) aracılığıyla yürüten BM, bölgesel seminerler ve teknik destekler ile dünya toplumunun genel sağlık düzeyini arttırmayı amaçlamaktadır. Emeğin hakkını muhafaza etmekle tanınan Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) ise sözleşmeleri ve tavsiyeleri kabul edilen önemli uzmanlık kuruluşu olarak vazgeçilmez yerini korumaktadır. Ekonomik konuların diğer sosyal, siyasi içerikli konularla bağı, gelişmişlik düzeyini arttırmaya yönelik teknik yardımları gerektirmektedir. Bu açıdan UNESCO, bilimsel ve kültürel faaliyetlere özen gösteren programlarıyla bilinç düzeyini ve niteliği artırmaktadır. BM, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu aracılığıyla maddi ve teknik desteğe gereksinim duyanlara ilişkili politikalar sunmaktadır. BM, ajansları aracılığıyla yaşam standartlarının yükseltilmesini amaç edinen küresel bir örgüttür (Joseph-Nye, 1992, 84-85; Singh, 1955, 41; Deacon, 2007, 10).

BM'nin uzmanlık kuruluşları arasında yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır. UÇÖ'nün sosyal korumayı beşerî sermayeyi geliştirme ve sosyal uyumu sağlama aracı olarak görmesi muhafazakâr kooperatist sosyal korumayı benimsemesiyle ilgiliyken, sosyalist sistemin çöküşünün ardından kuvvetlenen liberal söylemler Dünya Bankası'nın ana politika rehberi haline dönüşmektedir. Bu durum sosyal konulara yönelimde farklılıklar yaratmaktadır. BM'ye bağlı mali kuruluş olan Dünya Bankası, kredi ve koşul karşılığında sosyal konulara yönelirken; DSÖ ile UÇÖ ise sosyal gelişim için teknik yardımlar sunmaktadır. Uzmanlık kuruluşları, öncelikle kendi çabalarıyla risklerle mücadele etme imkânı olmayan ülkeleri hedef olarak belirlemektedir (Deacon, 2007, 26-27).

BM'nin kuruluşunda liberal düşüncenin etkili olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Liberalizm, karşılıklı ilişkileri artırarak ülkeleri birbirine bağımlı kılma ve küresel dengeleri koruma fikridir. Bu fikrin temelinde ekonomik bağ ile bağlanmış ülkelerin sosyal sorunlarının azalacağı inancı yer almaktadır. Ancak yenilikçi fikirlerini somut hale getirme çabasında olan BM'nin kendi içinde tutarlı bir ideoloji yaratmasına karşın küresel sorunlara müdahale ederken tutarlı bir ideoloji sergileyemediği de öne sürülmektedir (Therien, 2015, 225-226; Bertrand, 1995, 358; Joseph-Nye, 1992, 84; Burns, 1937, 130). BM, birey için maksimum özgürlüğü savunarak liberal temellere sahip olsa da bazı durumlarda var olanı muhafaza etmeye veya en akılcı olanı tercih etmeye yönelik ideolojik esnemeleri görülmektedir. Bu açıdan BM'nin sosyal koruma anlayışını iyi okumak gerekmektedir (Hijiya, 2003, 214).

BM'nin her kültürün, inancın tesiri altında ortaya çıkan ve sorun teşkil eden güncel konulara müdahale edebilecek yapıda olması dinamik ve esnek yapısıyla açıklanmaktadır. Bu bağlamda en kârlı olanın tercih edilmesi üzerine inşa edilebilen

realist düşüncenin ve insanların doğuştan eşit haklara sahip olduğunu, özgür bireyin sınırlandırılmayacağını, devlet otoritesinin asgari sorumluluklara sahip olduğunu belirten liberalizmin dengeleri sarsmayacak şekilde uygulamaya yansıtıldığı iddia edilmektedir. BM, ilkeleri ve düşünce yapılarıyla bütüncül bir bakış açısı ortaya koyarken zorluklarla karşılaşmasına karşın gelişim fikrini benimsemektedir (Therien, 2015, 225-226; Bertrand, 1995, 358; Joseph-Nye, 1992, 84; Burns, 1937, 130).

Gelişim fikri bağlamında BM, kuruluş anlaşmasında yer alan yaşam standartlarının yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal ilerlemenin sağlayıcısı olma taahhütlerine bağlı kaldığını gösterir. 1948 yılında yayınlanan BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinde insanların yaşam standardını yükseltecek ve ekonomik gelişmeye katkı sunacak insan hakları belirtilmiştir. Bu bildirme, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlerde insan hakkının sistematik bir şekilde önemsendiğini göstermiştir.

Bireysel faydanın özüne değinen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, benimsediği hümanist ilkeler ile bireyin geleceğini kendisinin belirleyebileceğini, daha iyi koşullara sahip olması gerektiğini, siyasi ve ekonomik statü ile ilişkisiz özgür bir ruh ve bedene sahip olduğunu belirterek bireyselliği de vurgulamıştır (Şenkal, 2018, 24; İHEB, 1948).

Daha sonra 148 devletin katılımı ile 1976 yılında yürürlüğe giren Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'ni sosyal konulara önem veren bir belge olarak referans göstermek mümkündür. Bu sözleşmede insani koşullarda yaşamının, çalışmanın, eğitim ve kültürel haklardan yararlanabilmenin önemi ve sosyal koruma vurgusu yapılmaktadır. Sosyal koruma, son zamanların kapsamı geniş ve modern koruma metodu olarak vurgulansa da metin olarak uzun bir geçmişe sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir (ESKHS, 1976).

BM'nin sosyal korumayı vurgulaması, güvenlik ve ekonomi konularıyla ilişkili düşünce yapısının değişimi veya gelişimi bağlamında bir dönüşmenin sonucudur. Bu noktada bir üçgenin köşeleri gibi güvenlik, kalkınma ve insan haklarının birbiri ile ilişkili olan yapısı güncel konulardan etkilenirken, ideolojik yapıyı da etkilemiştir. BM'nin dünya ölçeğinde eşitsizliklerin ve adaletsizliklerin ortadan kaldırılması yönünde gerçekleştirdiği çalışmalar, sosyal demokrat içeriği ile dikkat çekmekte ve küresel sosyal demokrasiye yakın durmaktadır (Therien, 2015, 232; Cecchini, 2014, 26).

1990'lı yılların önemli olaylarından biri olan Soğuk Savaş hem dengeleri sarsmış hem de BM'nin düşünce yapısını etkilemiştir. Önceleri ekonomik iş birliğine önem verilirken daha sonra küreselleşmenin neden olduğu sosyal riskleri azaltmak için sosyal iş birliğine de önem vermeye başlanmıştır (Özaydın, 2008, 175). 1990 sonrasında küreselleşmenin etkisiyle çalışma ilişkileri, eğitim, sağlık ve yaşam standartlarında büyük değişim ve dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Dönüşümle birlikte ekonomik risklerin yanı sıra sosyal riskler artmıştır. Ancak ülkelerin sorunlarını kendi sınırları içinde çözememesi veya çözmek için çaba sarf etmemesi uluslararası örgütlerin sorunları çözecek tavsiyeler sunmasına ve faaliyetler yapmasına zemin hazırlamıştır. Kimi zaman iç dinamiklerin göz önünde tutulmaması nedeniyle başarısız sonuçlara ulaşılsa da bir çabadan söz etmek mümkündür. Örneğin Dünya Bankası tarafından Brezilya, Meksika ve Şili için yapılan transferlerde farklı tesirler meydana gelmiştir. Transferlerden sonra Meksika ve Brezilya'da gelir dağılımında görülen büyük etkiye rağmen Şili'de gelir

dağılımı aynı şekilde etkilenmemiş ancak sınırlı bir iyileşme yaşanmıştır (Cecchini, 2014, 31-32).

1990'lı yıllardan sonra insan hakları ile sosyal ilerleme birlikte düşünülmüş, Kopenhag'da 1995 yılında başlayan sosyal içerikli gelişim zirvesi, insan hakları ve sosyal ilerleme konulu zirvelerin başlangıcı olmuştur. Ayrıca BM'nin 1990'lı yıllarda yaptığı ve ülkeleri taahhüt altına sokan yedi büyük zirvesi de sosyal konulara önem verilmesinin bir sonucudur (Çolak, 2019, 77).

1990'lı yıllarda sosyal ilerlemeye katkı sunacak konulara ve sosyal ilerlemeyi engelleyen sorunlara önem verilmiştir. Bu bağlamda ekonomik ve sosyal konuların en önemlilerinden biri olan yoksulluk önemsenmiştir. Bir tür insan hakkı ihlalinin sonucu olan yoksulluk, iktisadi ve sosyal hayattan yoksun bırakılan kişinin içinde olduğu kötü durumdur. Bu durumda olup hassas gruplar içerisinde yer alan aile üyeleri, kadınlar ve çocuklar sosyal ve ekonomik gelişim fikrinin başrolünde ve yoksulluk karşıtı çalışmaların hedefindedir.

Çünkü yoksulluğun tahrip edici özelliği, en çok kendini korumakta zorlanan ailelerle, kadın ve çocukların yaşam standardını düşürmektedir. Yaşam standardı düşen ailelerde çocuklar eğitime devam etmek yerine düşük ücretle ve yasal olmayan şekilde çalışmakta ve kadınlar da düşük ücretli, zor koşullarda veya ahlaka aykırı çalışma koşullarında çalışmaya zorlanmaktadır. Bu durumda iktisadi ve sosyal hayattan mahrum kalan veya iktisadi ve sosyal imkânlardan kısmen yararlanabilen insanlar sosyal koruma tabanlarını daraltmaktadır (Gökbayrak, 2017, 84; ILO, 2018, 10; Gülmez, 2018, 291).

Sosyal koruma tabanlarını daralttığı gerekçesiyle öne çıkan konularından birisi olan yoksulluk, BM ve ajanslarının ana gündem maddesidir. Bu doğrultuda ilk çalışmanın Dünya Bankası ve IMF ortaklığı ile hazırlandığı söylenebilir. 1987 tarihli "Dünya Bankası-IMF Kalkınma Komitesi" tarafından hazırlanan "Banka Politikası olarak Yoksulları Koruma" başlıklı metin ile yapısal uyum programlarının topluma yönelik maliyetlerini azaltmak ve yoksul hanelerin aynı ve nakdi kazancını doğrudan artırmak planlanmıştır (Erdoğan-Kutlu, 2014, 80). 1990 sonrasında yoksulluk konusuna daha fazla önem verilmiştir. 1991 yılında Dünya Bankası'nın yoksulluğu azaltma yöntemlerini içeren makale yayınlaması, 1992 yılında yoksullukla mücadele rehberi olabilecek yoksulluk el kitabının hazırlanması ve 1996 yılında geniş kapsamlı konu çerçevesi ile insani gelişme ağının oluşturulması örnek teşkil edebilir (Şenkal, 2018, 225-228).

BM de 1990 sonrasında daha eşitlikçi bir yaklaşımı tercih etmiştir. BM'nin Cenevre'de 2000 yılında gerçekleştirdiği sosyal politika ve sosyal gelişim konulu konferansında küreselleşmenin eşitsizliği artırmasının yoksulluğa neden olduğu belirtilerek sosyal adaletin sağlanmasıyla yoksulluk sorununa son verileceği ifade edilmiştir. Sosyal koruma anlayışının değişmesi gerektiği deklare edilmiştir. Sosyal korumanın nakit transferlerinden ibaret olmadığı vurgulanarak yatırımları ilerletmenin ve eşitliği sağlamanın sosyal korumanın öncelikli işlevleri arasında olduğu vurgulanmıştır. Bu konferans beyannamesi, BM sosyal koruma literatürünün ilk beyanıdır. Ancak doğrudan veya dolaylı olarak sosyal koruma vurgusu yapan konferanslar ve metinler de bulunur (Şenkal, 2018, 225-228).

BM metinlerinde, sosyal güvence veya sosyal güvenlik ile ilişkilendirilmiş sosyal korumadan bahsedilir.

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde madde 22-23 ve 25'de
- Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede madde 28'de,
- BM'nin Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesini Amaç Edinen Uluslararası Sözleşmesi'nde madde 11 ve 14'te,
- Uluslararası Alanda Her Türlü Irk Ayrımcılığının Yok Edilmesini Amaç Edinen Sözleşmede madde 5'te,
- Tüm Göçmen Çalışanların ve Ailelerinin Haklarının Korunmasını Amaç Edinen Uluslararası Sözleşmesi madde 27 ve 61'de,
- UÇÖ'nün Philadelphia Bildirgesi'nde, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi madde 9'da kişilerin refahının sağlanması için gerekli koşullar, gereksinimler veya haklar belirtilirken; sosyal güvence, sosyal güvenlik veya sosyal koruma vurgusuna da yer verilmiştir (ILO, 2011; İHEB, 1948; EHİS, 2006; KYHTAÖÜS, 1979; HTIAÖÜS, 1965; PB, 1944; TGÇAHKUS, 1966).

BM, 2000 sonrasında geniş kapsamlı çalışmalar yapmaya başlamıştır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra gelişim fikri ve sürdürülebilirlik ilişkisiyle sosyal hakların korunması ve sosyal risklerin azaltılması konuları önemsenmiştir. Yaşam standardının korunması için bugünün gereksinimlerini karşılarken geleceği düşünmeye özen gösteren ve farkındalık yaratma çabasında olan BM, geleceğin yok edilmemesi amacını taşıyan çalışmalara da sahiptir. Bu kapsamda sürdürülebilirliği kurumsal anlamda destekleyici belgelerden biri olan 25 Eylül 2015 tarihli "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" çalışma metni yayınlanmıştır. Bu metin, 2000 yılının küresel seferberlik metni olan Binyıl Kalkınma Hedefleri üzerine inşa edilmiş ve kapsam olarak genişletilmiş bir metindir. Bu anlamda Binyıl Kalkınma Hedeflerinin gelecek yıllar için belirlediği sekiz hedef detaylandırılarak on yedi hedefe çıkartılmıştır. Sürdürülebilir Kalkınmanın ideolojik arka planına bakılacak olursa; Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, daha çok ölçülebilir özelliğe sahip olan Binyıl Kalkınma Hedeflerinin tamamlanmamış olduğu işleri tamamlamak niyetiyle oluşturulmuştur. Ayrıca Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin, 2012 yılında Rio'da BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda doğduğu öne sürülmektedir (UNDP Türkiye, 10 Haziran 2020).

BM hedeflerinde çevrenin de korunması gerektiği belirtilmiştir. Dünya nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan üretim, doğanın tahribatına yol açarak tüm ekosistemi riske atmaktadır. Canlı türlerinin yaşamını tehlikeye atarak, su kaynaklarının yetersizliğine, doğanın eski cömertliğinden mahrum kalmasına neden olan ekonomik ve politik yaklaşımlar, çevreci gruplar tarafından kaygıyla karşılanmaktadır. Bu kaygıya kayıtsız kalmayan BM, insanın korunması için çevrenin gözetilmesi gerektiğine vurgu yaparak doğayı koruma çağrısında bulunmaktadır. Bu bağlamda BM'nin 1972 yılında Stockholm'de gerçekleştirdiği uluslararası insan ve çevre konulu konferansta doğanın tahribatının düzeltilemez hale geldiğinin altı çizilerek durumun ciddiyeti vurgulanmıştır. Ayrıca Binyıl Kalkınma Hedeflerindeki çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması ilkesi ve Sürdürülebilir Kalkınmanın 17 Hedefi içerisinde su yaşamının, kara yaşamının ve iklimin korunması gerektiği belirtilerek insan yaşamı her açıdan korunmaya çalışılmıştır (Häk vd., 2016, 566; UNEP, 1972; BM Türkiye, 10 Haziran 2020).

Sosyal koruma politikalarının sorumluluğunu üstlenen ve sosyal koruma bileşeni olan UÇÖ, kurulduğu yıldan beri sosyal konuların öncüsü olan tek ajanstır. Temel sözleşmeleri ve tavsiyeleriyle hem çalışma ilişkilerini düzenlemek hem de kişilerin

korunmasına yönelik standartlar oluşturmaktadır. 1919'dan 1930'ların sonuna kadar kırdan kente göç edenlerin sosyal uyumu ile ilgilenen UÇÖ, 1940'larda yapısal uyum programlarıyla ilgilenip 1950 ve 1960'lı yıllarda sosyal politika çalışmalarını daha fazla önemsemiştir (Rodgers vd., 2014, 145-168). Ayrıca temel insan haklarına önem veren UÇÖ, Philadelphia Bildirgesi'nin içerdiği özgürlük, eşitlik, insan onuru gibi evrensel değerleri uluslararası kurala bağlamıştır (Gülmez, 2011, 42).

Bu anlamda UÇÖ, 1950'lerde ekonomi ve istihdam arasındaki ilişkiyi ele alarak, gelişmekte olan ülkelerle danışmanlık ve teknik iş birliği projeleri yapmıştır. BM Teknik Yardım Programı kapsamında olan yaklaşık 40 ülke mesleki eğitim sistemini daha ileri düzeylere taşımak için destek almıştır. 1970'lerde genç işsizliğinin nedenleri üzerinde durulmuştur.

1980'ler de küresel ekonomi adına zor yılların başlangıcı kabul edilmiştir. Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların liberalleşme eğilimlerini arttırırken UÇÖ'nün kuruluşunda etkili olan insani yön ve sosyal adalet anlayışı kapitalist yapının tamamen karşısında durmuştur. 1990'larda Soğuk Savaş'ın bitimi, SSCB'nin dağılması, Komünizmin çöküşü ve küreselleşmenin tesirinin artması gibi önemli değişikliklerle birlikte UÇÖ'nün çalışma programları genişleyip sorumlulukları artmıştır. 2000'lerde yeni sosyal risklere uyumlu olan sosyal diyalog, güvenceli esneklik gibi yeni kavramlar gündeme gelmiştir (Rodgers vd., 2014, 145-168).

Diğer taraftan, UÇÖ'nün sosyal koruma anlayışı da değişmiştir. 101. Uluslararası Çalışma Konferansında yapılan görüşmeler neticesinde oluşturulan "Tavsiye Kararı" ile doğumdan ölüme değin sosyal korunmanın gerekliliği belirtilmiştir. Bu bağlamda insana yakışır standartlarda işlerin olması gerektiği vurgulanmıştır. 1999 yılında insana yakışır iş kavramının hem kadınlar hem de erkekler açısından önemli olduğu belirtilerek, insana yakışmayan işlerin koruma ile alakasız olduğu gündeme getirilmiştir (Bierbaum vd., 2015, 6). Kısacası her insan için insanca çalışma, "gelecek yıllarda örgütün politikalarına kılavuzluk etmesi ve uluslararası rolünü tamamlaması gereken" bir paradigma olmuştur (Gülmez, 2018, 346).

Ayrıca UÇÖ, sosyal koruma tabanlarının oluşturulması ve sürdürülmesi için üyelere rehber olmayı üstlenmiştir. UÇÖ'nün çalışma hakkı kapsamında değerlendirdiği sosyal koruma, beşerî sermayenin geliştirilmesiyle de kopmaz bağa sahiptir. Çünkü UÇÖ'ye göre yaşamın başlangıcından itibaren temel sağlık hizmetlerine ve temel eğitim hizmetlerine erişebilen bireyler ve toplumlar temel ihtiyaç gelirini elde ederek asgari korumaya ulaşabilir (Bierbaum vd., 2015, 6).

UÇÖ, tavsiye ve sözleşmeleri ile çalışma hayatını düzenleme çabası içerisine girmiştir. Sosyal güvenliğin asgari standartlarını belirten 102 sayılı sözleşme ile sosyal korumanın asgari çerçevesini çizmiştir. Sosyal güvenliğin imtiyazlı bir hak haline gelmesi ve kapsamının yetersizliği sebebiyle sosyal korumanın gerisinde kalması nedenleriyle UÇÖ, 2012 yılından itibaren resmi internet sayfasında temel ilgi alanları bölümünde sosyal güvenlik başlığı yerine sosyal korumayı kullanmaya başlamıştır. Bu değişiklik, 202 Sayılı UÇÖ Raporunun alt başlığı olan "ekonomik iyileşme, kapsayıcı gelişme ve sosyal adalet inşası" ile ilgilidir. 202 sayılı Sosyal Koruma Tabanları Tavsiye Kararı, sosyal güvenliğin sosyal koruma çatısı altında yer alarak 21. yüzyıl ihtiyaçlarına uyum sağlayabileceğini belirtir. 2002 yılında UÇÖ tarafından meydana getirilen "Küreselleşmenin Sosyal Boyutları Dünya Komisyonu Raporu" sonrasında başlayan üçlü diyalog neticesinde 2008 yılının altıncı ayının onuncu gününde 97. oturumu gerçekleştirilen Uluslararası Çalışma Konferansı

küreselleşmenin adil olmasını öngören sosyal adalet bildirgesi yayınlamıştır. Bildirge ile üye ülkelerin üçlü diyalog ekseninde ilerleme vizyonu kurumsallaştırılıp stratejiler oluşturulmuştur. Çalışanın kendisini koruyan çalışmaya dayalı sosyal güvenlik anlayışından toplumun tamamını kapsayan sosyal koruma anlayışına geçilmiştir. Açıkçası, sosyal güvenliğe çalışan haklarını kapsamanın da ötesinde geniş bir anlam yüklenmiş ve içerik kazandırılmıştır (Gülmez, 2018, 387). UÇÖ'nün yenilenme çabası olarak değerlendirilen bu çalışma, BM tarafından desteklenmiştir. Son yıllarda yaklaşık 136 ülkeye teknik yardımlar yapan UÇÖ'ye göre, küresel krize karşı etkili ve hızlı yanıt veren ülkeler yeterli sosyal koruma sistemine sahiptir (UÇÖ, 2008; Tokol, 2017, 55; UÇÖ 2014; Lund- Srinivas, 2000, 7).

Diğer BM ajansı ve sosyal koruma bileşeni sayılan DSÖ'de teknik yardımlar yaparak sosyal koruma faaliyetlerini yürütmektedir. DSÖ, sağlıkla ilgili standartlar belirleme ve uygulanmasına katkı sağlamak amacıyla olan sosyal koruma bileşenidir. Hayatın devam edebilmesi için vazgeçilemez öneme sahip sağlık, sosyal koruma çalışmalarının bir parçası haline gelmiştir. BM bünyesinde uluslararası sağlık konulu çalışmaları yürüten DSÖ, güçlendirilmesi gereken ve kırılğan grupta yer alan kişilerin sosyal koruma planlarından eşit ve eksiksiz olarak yararlanmasına özel önem vermektedir (DSÖ, 2018).

Bu kapsamda DSÖ, öncelikle risklerden etkilenebilecek insanlara yönelik çalışmalar yürütür. Sağlıklı toplumlar yaratılmasında etkili olan DSÖ, rotasını gelişme emarelerini çok yavaş gösteren Afrika kıtasına yönelterek anne ve bebek ölümlerinin önüne geçmek için transfer programlar oluşturmuştur. 2011 yılından 2013 yılına kadar düzensizlikler olsa da 2013 yılından 2015 yılına dek düzenli toplantılarla Burkina Faso'da aile planlaması çalışmaları yapılmıştır. Nijerya, Sierra Leone gibi diğer Afrika ülkelerinde de sağlıklı anne ve çocuklar amacına uygun çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar pozitif ayrımcı uygulamalar ile çocuk ve kadınların eşitsizlikler karşısında mağduriyetini azaltma çabası olarak kayıtlara geçirilmiştir (DSÖ, 2020). Ancak sağlık kapsamının ve kapsam boşluğunun bölgeler arasında dağılımı son derece eşitsiz ve dengesizdir: Batı Avrupa 'da sağlık kapsamında olanlar %99,7 iken, Afrika'da sağlık kapsamında olmayanlar %75,3 'tür (Gülmez, 2018, 323).

UNESCO da öncelikle eğitimle ilgili standartlar belirleme ve uygulanmasına katkı sağlamak amacıyla olan sosyal koruma bileşenidir. UNESCO, eğitimin yaşamları dönüştürme gücünden yararlanarak çalışmalar yapar. UNESCO, amaçlarına yönelik 2000 yılında yapılan eğitim konferansı ve 2002 yılında yapılan finansla ilişkili konferansı dikkat çekici çalışmalarıdır. Kalkınma sürecini başarıyla tamamlamış ve barış içinde yaşayan toplumlar oluşturma amacıyla olan UNESCO, kapsamlı eğitim politikalarına sahip tek BM ajansıdır. Bu kapsamda diğer ajansların raporlarına binaen savunmasızlıkları belgelenmiş bölgelerde eğitim ve sosyal koruma ilişkisine dayanan çalışmalar yürütür. Eğitimin yaşamları dönüştürme gücünden yararlanılmak istenir. Ayrıca (Gülmez, 2018, 292)'e göre, herkese fırsat eşitliği sunmanın en etkili aracı olan eğitim ve öğrenim düzeyinin yükselmesi özellikle kadınlar lehine eşitsizlikleri hafifletmektedir.

Diğer sosyal koruma bileşenlerinden biri olan Dünya Bankası da makroekonomik dengeleri korumaya çalışan riskleri ortadan kaldırmaktan daha çok riski yönetme taraftarıdır. Toplumsal bütünleşme yerine piyasanın rekabet ve etkinlik stratejileri ile uyumlu olması gerektiğini öne süren, liberal eğilimleri olan Dünya Bankasına göre sosyal koruma çok ayaklı yapıdır. Sosyal korumanın ilk ayağının temel

güvenceden oluştuğu belirtilmektedir. Diğer sosyal koruma ayağı ise özel uzmanlar tarafından finansmanının oluşturulmasıdır. En sonuncusu ayağı ise 1990'larda daha fazla önemsenen ve ekonomik-sosyal risklerle bağlantılı olan yoksulluğa yöneliktir. Dünya Bankası, yoksulluğun karşısında durup risklerin ortadan kaldırılması veya kaldırılamayan risklerin iyi yönetilmesini konu edinen ve yoksulluk karşıtı kamu harcamalarına destek veren politikalara sahiptir (Chalamwong-Meepien, 2012, 2).

Sonuç

Sanayi devriminden sonra sermaye sahiplerinin kazancını artırma dürtüsü ile hareket etmesi emeğinden başka kaynağı olmayan insanların haklarının ve gereksinimlerinin geri plana itilmesine neden olmuştur. Hakları ve gereksinimleri geri plana itilen insanlar, çalışma yaşamının zorlu koşullarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde sadece çalışma yaşamı sorunları ve çalışma yaşamının sorunlarından etkilenenler önemsendiğinden çalışma yaşamının dışındaki riskler ve bu risklerden etkilenenler koruma kapsamına alınmamıştır. Bu bağlamda öncelikle ücretli çalışan insanların kamu güvencesi altına alınmasıyla ilişkilendirilen koruma; hastalık, mesleki hastalık ve yapılan işten kaynaklı sakatlık gibi sınırlı durumlarla ilgilenmiştir.

İnsanlar arasında süregelen çekişmeler, 1980 sonrasında küresel ilişkilerin artmasıyla ekonomik alanla sınırlı kalmayıp siyasal ve sosyal alana da yansımıştır. Bu bağlamda toplumsal yaşamın koşullarından doğan, insanların ve toplumun en üst düzeydeki amaçlarına erişememesine neden olan sosyal sorunlar birtakım riskleri de beraberinde getirmiştir. Şekil değiştirmiş sorunlar ve risklerle birlikte düşünce yapıları da değişmiştir. Bu değişimlerden etkilenenlerden biri de koruma olmuştur. Önceden sadece çalışma safhasını ilgilendiren konulardan ibaret olan koruma, çalışma safhasının dışındaki konularla da ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda korumanın hem konu alanı hem de hedef kitlesi genişlemiştir.

Böylece sosyal güvenliği de kapsayan bir yapı meydana getirilmiştir. Doğal olarak geniş kapsamlı koruma modeliyle ekonomik ve sosyal risklerin zararlarının ortaya çıkmadan önlenmesi ve kronikleşmesine fırsat verilmemesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan raporlar, belgeler ve yapılan programlar sosyal ön ekini alan koruma kapsamına dâhil edilmiştir.

Bireylerin temel ihtiyaçlarını ve temel haklarını kapsamına alan sosyal koruma; beslenme, barınma, hijyenik ortam içinde olma, temel eğitimden yararlanma, temel sağlık hizmetlerinden yararlanma, gelir sağlayıcı bir işte istihdam edilme, istihdam edilmeyi kolaylaştıran unsurlardan yararlanma ve nitelikli bir yaşam sürme ihtiyacını ve hakkını ön planda tutmaktadır. Riskleri önleme, risklerle mücadele etme gücü olmayanları korumaya alma, niteliklerin ve becerilerin geliştirilmesini sağlama, insanları ve toplumları olumlu anlamda dönüştürme işlevlerine de sahip olan sosyal koruma, ideolojik bir birikimin neticesidir.

Bu bağlamda sosyal koruma politikalarını yürütenler de bir ideolojik değişime maruz kalmıştır. Sosyal korumanın daimî aktörlerinden devletin birtakım risklerle mücadele edememesi, sorunların ve risklerin ulusal sınırları aşıp başka bölge ve ülkeleri etkilemesiyle sosyal korumanın küresel aktörleri harekete geçmiştir. Görev alanı geniş ve öngörülü olan BM, etkisi yüksek sosyal koruma aktörüdür. Organları ve uzmanlık kuruluşları/ajansları ile bütüncül bir görünüm sergileyen BM, sosyal koruma politikaları üreten ve sosyal koruma politikalarını ilgili bölgelerde yürüten bir örgüttür.

BM ideolojisinin zemininde liberalizm yer alsa da sosyal koruma politikaları, sosyal riskler ve sosyal haklar da BM ideolojisini hem etkilemekte hem de bu ideolojiden etkilenmektedir. UÇÖ'nün muhafazakâr kooperatist sosyal koruma anlayışı, DSÖ'nün sosyal gelişimi ön planda tutan, Dünya Bankası'nın liberal eğilimlerle toplumun ve piyasanın uyumunu önemseyen, UNESCO'nun ileri seviyede gelişimi öngören, IMF'nin belli oranlarda eşitliği benimseyen ideolojik yapısı küreselleşmenin yıkıcı etkilerine karşı iş birliği yapmaktadır.

Bu iş birliği, dönemin sorunlarından veya güncel konularından bağımsız değildir. Dönemin güncel ve popüler konuları toplumsal sorunların da etkileyenleridir. Dönemin sosyal risklerinden etkilenerek esnek bir yapıya sahip olan BM ve kuruluşları; liberalizm, muhafazakâr kooperatist veya sosyal demokrasi gibi ana düşünce yapılarına yakın politikalar üretip uygulamaya geçirseler de popüler konulardan ve ideolojilerden de etkilenmektedir. Çünkü sosyal koruma politikalarının esas amacı, insanı ve toplumsal yapıyı sosyal sorunlardan ve sosyal risklerden arındırarak sosyal hakların kullanımını kolaylaştırmaktır. Bu bağlamda BM'nin söylemlerini oluşturan belgelerin ve politikaların önemseydiği konu insandır. İnsanın doğumdan ölümüne değin daha iyi koşullarda yaşaması için gerek ihtiyaçlar gerek haklar çerçevesindeki sosyal riskler göz önünde tutulmaktadır.

Kaynakça

- Aktan, Coşkun Can- Vural, İstiklal Yaşar. *Çok Uluslu Şirketler Global Sermaye ve Global Yatırımlar*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2006.
- Alp, Salih. "Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör". *Maliye Dergisi* 156 (Ocak-Haziran 2009), 265-279.
- Bertrand, Maurice. "The UN. As an Organization A Critique of its Functioning". *European Journal of International Law* 6 /3 (1955), 349-359.
- Bierbaum, Mira vd. *A Social Protection Floor Index: Monitoring National Social Protection Policy Implementation*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2015. <http://library.fes.de/pdf-files/iez/12490.pdf>
- Bonnet, Florence vd. "Social Security in times of Crisis". *International Security Review* 63 /2 (2010), 47-71.
- Burns, C Delisle. "The Rise European Liberalism: An Essay in Interpretation". *International Affairs* 16/1 (January- February 1937), 129-131. <https://doi.org/10.2307/2602975>
- Cecchini, Simone. "Social Protection, Poverty and Inequality: A Comparative Perspective". *Journal of Southeast Asian Economies* 31/1 (January 2014), 18-39.
- Chambers, John R. vd. "Ideology and Prejudice the Role of Value Conflicts". *Psychological Science* 24 /2 (January 2012), 140-149. <https://doi.org/10.1177/0956797612447820>
- Cook, Sarah- Pincus, Jonathan. "Poverty, Inequality and Social Protection in the Southeast Asia: An Introduction". *Journal of Southeast Asian Economies* 31/1 (January 2014), 1-17.
- Çolak, Aytül. "Sosyal Politikanın Uluslararası Taraflarından Uluslararası Çalışma Örgütü ve Küreselleşme". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 05/01 (2019), 73-84.
- Day, Martin V. "Why People Defend Relationship Ideology". *Journal of Social and Personal Relationships* 33/3 (2016), 348-360. <https://doi.org/10.1177/0265407515613164>
- Deacon, Bob. *Global Social Policy & Governance*. PDF: SAGE Publications, 2007. https://www.amazon.com/Global-Social-Policy-Governance-Deacon-dp-1412907616/dp/1412907616/ref=mt_other?_encoding=UTF8&me=&qid=
- Devereux, Stephen-Philip, White. "Social Protection in Africa: Evidence, Politics and Rights". *Poverty&Public Policy* 2/ 3 (2010), 53-77. <https://doi.org/10.2202/1944-2858.1078>
- Devran, Yusuf. *Haber- Söylem- İdeoloji*. E-Kitap: Başlık Yayın Grubu, 2010. <https://books.google.com.tr/books?id=xpReDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Haber+s%C3%B6ylem+ideoloji&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwjYoc-6qcPuAhVD8xQKHTiRCxsQ6AEwAHoECAUQAg#v=onepage&q=Haber%20s%C3%B6ylem%20ideoloji&f=false>

- DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü. *Outcome of The Second International Conference on Nutrition*. World Health Organization, 2018. [Outcome of the Second International Conference on Nutrition \(who.int\)](https://www.who.int/nutrition/publications/second-international-conference-on-nutrition)
- DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü. *The Work of WHO In The African Region*. Brazzavill: WHO Regional Director, 2020. [The Work of the World Health Organization in the African Region: Report of the Regional Director, 1 July 2019–30 June 2020 | WHO | Regional Office for Africa](https://www.who.int/african-region/publications/the-work-of-the-world-health-organization-in-the-african-region-report-of-the-regional-director-1-july-2019-30-june-2020)
- Eagleton, Terry. *İdeoloji*. çev. Muttalip Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. Basım, 2015.
- Eckstein, Harry. "A Culturalist Theory of Political Change". *The American Political Science Review* 82/3 (September 1988),789-804.
- EHİS, Engellilerin Hakların İlişkin Sözleşme. BM, 2006. Erişim 09 Haziran 2020. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities – Articles | United Nations Enable](https://www.unhcr.org/refugees/article/453646e3-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-articles-united-nations-enable)
- Erdoğan, Seyhan-Kutlu, Denizcan. "Dünyada ve Türkiye’de Çalışan Yoksulluğu İşgücü Piyasası ve Sosyal Koruma Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme". *Çalışma ve Toplum* 41/2 (2014), 63-114.
- Erdut, Zeki. "Liberal Ekonomi Politikaları ve Sosyal Politika". *Çalışma ve Toplum* 2/2 (2004), 11-37.
- Ersöz, Halis Yunus. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu. İstanbul Üniversitesi İktisat Lisans Programı, ts. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/iktisat_ao/sosyalsiyaset.pdf
- ESKHS, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler, 1976. Erişim 09 Haziran 2020. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf>
- Giddens, Antony. *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge: Polity Press, 2008.
- Ginneken, Wouter Wan. *Managing Risk and Minimizing Vulnerability: The Role of Social Protection in Pro-Poor Growth*. ILO, 2005. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---soc_sec/documents/publication/wcms_secsoc_1510.pdf
- Goldin, Ian- Reinert, Kenneth A. "Ideas Development and Globalization". *Canadian Journal of Development Studies* 29 / 3-4 (2010), 329-348.
- Gomez, Daniel Morales (ed.). *Transnational Social Policies: The New Development of Globalization*. London: Earthscan Publication, 1999.
- Gökbayrak, Şenay. "Değişen Refah Devletleri ve Sosyal Yardımlar". *Sosyal Güvenlik Dergisi* 7/1 (2017), 71-90.
- Gülmez, Mesut. *Uluslararası Sosyal Politika*. Ankara: Hatiboğlu yayınları, 3.Basım, 2011.
- Gülmez, Mesut. *Uluslararası Sosyal Güvenliğin Evrensel Sefaleti Politika-Hukuk-Uygulama (1919-2018)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018.

- Häk, Tomas vd. "Sustainable Development Goals: A need for Relevant Indicators". *Ecological Indicator* 60 (2016), 565-573.
- Hatipler, Mustafa. "Modernizm ve Post- Modernizm Arasında Sosyal Politika". *Uluslararası Bilimsel Araştırma Dergisi* 4/2 (2019), 412-425.
- Hijiya, James A. "The Conservative 1960s". *Journal of American Studies* 37/2 (Ağust 2003), 201-227. <https://doi.org/0.1017/S0021875803007072>
- Holzmann, Robert- Jorgensen, Steen. "Social Risk Management: A New Conceptual Framework for Social Protection and Beyond". *International Tax and Public Finance* 8/4 (Ağust 2001), 529-556. <https://doi.org/10.1023/A:1011247814590>
- HTIAÖÜS, Her Türlü Irk Ayrımcılığını Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler, 1965. Erişim 09 Haziran 2020. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/IrkAyrımciligininOrtadanKaldirilmasinaDairSozlesme.pdf>
- ILO, International Labor Office. *World of Work Report*. ILO, 2011. [wcms_166021.pdf \(ilo.org\)](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_627045.pdf)
- ILO, International Labor Office. *Genç İşçilerin Sağlık ve Güvenliğinin İyileştirilmesi*. ILO, 2018. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_627045.pdf
- İHEB, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Birleşmiş Milletler, 1948. Erişim 09 Haziran 2020. <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- Joseph, S.- Nye, Jr. "What New World Order?". *Council of Foreign Relations Foreign Affairs* 71/2 (Spring 1992), 83-96.
- Kapar, Recep. "Sosyal Korumanın Yaygınlaştırılması". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/4 (2003), 49-69.
- Kapar, Recep. "Kuşaklararası Sosyal Dayanışma". *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* 24 (Ekim-Kasım- Aralık 2005), 5-12.
- Khan, Romana vd. "Ideology and Brand Consumption". *Psychological Science* 24/3 (2013), 326-333. <https://doi.org/10.1177/0956797612457379>
- Kurşun, Arzu- Rakıcı, Cemil. "Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi* 2/2 2016, 135-156.
- KYHTAÖÜS, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler, 1979. Erişim 09 Haziran 2020. [OHCHR | Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women](https://www.un.org/en/treaties/doc/ohchr/treaties/cedaw.html)
- Lund, Frances- Srinivas, Smita. *Learning From Experience: A Gendered Approach to Social Protection for Workers in the Informal Economy*. Cenevre: ILO, 2000.
- Mardin, Şerif. *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Marks, Karl- Engels, Friedrich. *Alman İdeolojisi*. çev. Tonguç Ok- Olcay Geridönmez. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2. Basım, 2013.

- Murat, Sedat. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ortak Ders Notu. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, ts. <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/sosyalsiyasetu150.pdf>
- Nagel, Stuart S.- Robb, Amy (ed.). *Handbook of Global Social Policy*. New York: Marcel Dekker Inc, 2001.
- Orkin, Mark. "Building Democracy in the New South Africa: Civil Society Citizenship and Political Ideology". *Review of African Political Economy* 22 / 66 (2007), 525-537.
- Oskay, Ünal. "Popüler Kültür Açısından İdeoloji Kavramına İlişkin Yeni Yaklaşımlar". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 35/1-4 (1980), 197-253.
- Özaydın, Mehmet Merve. "Küresel Etkilerle Şekillenen Sosyal Politika Anlayışı Ekseninde Sosyal Politikaların Geleceğini Tartışmak". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 10/1 (2008), 163-180.
- Özşuca, Şerife Türcan. "Sosyal Güvenlik". *"Sendikacılık Akademisi Ders Notları 2"*. Ankara: Aydoğdu Ofset, 2013.
- PB, Philadelphia Bildirgesi. ILO, 1944. Erişim 09 Haziran 2020. https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412361/lang--tr/index.html
- Peet, Richard. "Geography of Hegemony: From Socialist to Neoliberal Development in Postapartheid South Africa". *Antipode* 34/1 (2002), 54-84.
- Rodgers, Gerry vd. *Uluslararası Çalışma Örgütü ve Sosyal Adalet Arayışı 1919-2009*. çev. Beyza Çelik. Ankara: Efil Yayınevi. 2014.
- Sanın, Francisco Gutierrez- Wood, Elisabeth Jean. "Ideology in Civil War: Instrumental Adoption and Beyond". *Journal of Peace* 51/2 (2014), 213-226.
- Sarıpek, Doğa Başar (ed.). *İdeoloji ve Sosyal Politika*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2017.
- Sarıpek, Doğa Başar. "İhtiyaç Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşım". *İnsan & İnsan* 4 /12 (2017),43-65.
- Schmid, Herman. "On the Origin of Ideology". *Work and Ideology* 24 /1-2 (January 1981), 57-73.
- Seiter, Ellen. "Feminism and Ideology The Terms of Women's Stereotypes". *Feminist Review* 22 (Spring 1986), 58-81.
- Singh, Sushil Chandra. "The UN. in Theory and Practice". *The Indian Journal of Political Science* 16 /1 (January- March 1955), 33-43.
- Sutton, Francis X. vd. "Development Ideology: Its Emerge and Decline". *Daedalus* 118 /1 (Winter 1989), 35-60.
- Şenkal, Abdülkadir. "Sosyal Politika ve Uluslararası Standartlar Sosyal Politika Açısından Eleştirel Bir Yaklaşım". *Kamu-İş* 7/2 (2003), 2-33.
- Şenkal, Abdülkadir. "Sosyal Politika ve Sosyal Vatandaşlık: Kölelikten Sosyal Vatandaşlığa Avrupa Birliği Sosyal Vatandaşlık Örneği". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* 0/50 (2005), 225-258.
- Şenkal, Abdülkadir. *Küresel Sosyal Politika*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2018.

- TGÇAHKUS, Tüm Göçmen Çalışanların Ailelerinin Haklarının Korunması Uluslararası Sözleşmesi. Birleşmiş Milletler, 1966. Erişim 09 Haziran 2020. [Chapter IV. Human Rights \(un.org\)](#)
- Therien, Jean Philippe. "The United Nations Ideology: from Ideas to Global Policies". *Journal of Political Ideologies* 20/3 (2015), 221-243.
- Tokol, Aysen. Uluslararası **Sosyal Politika. Bursa:** Dora Basım Yayın Dağıtım, 3. Baskı, 2017.
- UÇÖ, Uluslararası Çalışma Örgütü. *Declaration on Social Justice for a Fair Globalization*. Switzerland: International Labour Organization, 2008. http://staging2.ilo.org/wcmsp4/groups/public/---dgreports/---cabinet/documents/publication/wcms_099766.pdf
- UÇÖ, Uluslararası Çalışma Örgütü. *World Social Protection Report. International Labour Organization*, 2014. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/dcomm/documents/publication/wcms_245201.pdf
- UN, United Nations. *Enhancing Social Protection and Reducing Vulnerability in a Globalizing World Report of the Secretary General*. Washington: United Nations Economic and Social Council, 2000. [Enhancing social protection and reducing vulnerability in a globalizing world : \(un.org\)](#)
- UN, United Nations. *Report of the World Summit on Sustainable Development*. New York: United Nations, 2002. [2002 Report.pdf](#)
- UNEP, United Nations Environment Programme. *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*. Stockholm: United Nations, 1972. [A/CONF.48/14/Rev.1 - E - A/CONF.48/14/Rev.1 -Desktop \(undocs.org\)](#)
- Vogt, Kristoffer Chelsom. "The Post – Industrial Society: From Utopia to Ideology". *Work Employment and Society* 30 /2 (2016), 366-376. <https://doi.org/10.1177/0950017015577911>
- Walt, Stephen M. "International Relations: One World, Many Theories, Foreign Policy". *Slate Group LLC*. 110 (Spring 1998), 29-32-34-36. <https://doi.org/10.2307/1149275>
- Weeks, Kathi. *Çalışma Sorunu: Feminizm, Marksizm, Çalışma Karşıtı Politika ve Çalışma Sonrası Tahayyüller*. çev. Tamer Tosun. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- UNDP Türkiye, United Nations Development Programme Türkiye. "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları". Erişim 10 Haziran 2020. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals.html>
- BM Türkiye, Birleşmiş Milletler Türkiye. "Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çalışmalarımız". Erişim 10 Haziran 2020. <https://turkey.un.org/tr/sdgs>